

30. Соколенко С.І. Глобалізація і економіка України. – К.: Логос, 1999. – 568 с.
31. Состояние окружающей среды (1972-1992 годы): Спасти нашу планету – проблемы и надежды. – Найроби: ЮНЕП, 1992. – 313 с.
32. Туныця Ю.Ю. Экологические факторы в издержках производства// Вопросы экономики, № 7, 1977. – С. 116-121.
33. Экологическая экономика. – М.: Евразия, 1994, т. 1. – 103 с.; т. II. – 98 с.
34. Analiza skuteczności działania instrumentów ekonomicznych ochrony środowiska w Polsce. Praca zbiorowa pod redakcją Kazimierza Górki. – Kraków, Akademia ekonomiczna w Krakowie, 1999. – С. 121 s.
35. Willism J. Baumol, Wallace E. Oates. The theory of environmental policy. Second edition. – Cambridge university press, 1998. – 299 s.

УДК 330.342:338.911:330.151

Доц. Я.В. Кульчицький,
канд. екон. наук – УкрДЛТУ

ЕКОЛОГІЧНИЙ ІМПЕРАТИВ У ПОРІВНЯННІ СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Досліджується проблема порівняння сучасних економічних систем з урахуванням екологічних чинників розвитку. Автор обґрунтовує думку, що серед критеріїв порівняння сучасних економічних систем доцільно виділяти окрему групу екологічних показників, значення яких незмірно зросло на порозі третього тисячоліття.

Ключові слова: економічна система, порівняння сучасних економічних систем, екологічні показники та критерії.

Doc. Ya.V. Kul'chyts'kyi – USUFWT

Ecological imperative in comparison contemporary economic systems

In article investigates a comparison problem of contemporary economic systems with take account of ecological development factors. Author substantiate thought, that among comparison criterions of contemporary economic systems expediently to pick out a separate group of ecological indexes, sense of which immeasurably grew at the beginning of third millenium.

Keywords: economic system, comparisons of contemporary economic systems, ecological activities and criterions.

Початок третього тисячоліття характеризується зростанням необхідності глибокої модифікації й оновлення економічного методологічного дискурсу. Останній повинен віддзеркалювати докорінні зміни у світовій економічній системі і, випереджуючи динаміку практичних зрушень, обґрунтовувати конструктивні концепти економічної еволюції. Методологічні проблеми сучасної економічної науки відзначаються особливою складністю, суперечливістю, неоднозначністю. При цьому багато проблем носять взаємовиключний характер, тобто розв'язання одних неминує "пригнічує" вирішення інших. Особливо яскраво це простежується на прикладі взаємозалежності економічних та екологічних проблем, які постають як перед окремими державами, так і перед людством в цілому.

Вагомими складовими сучасної парадигми економічного прогресу є, на наш погляд, екологічна і ресурсозберігаюча. При цьому екологічна складова взаємопов'язана з поняттям відповідальності, відповідального суспільства та відповідальної економіки. Екологічна складова на практиці може виступати у

формах екологічної відповідальності та екологічної безпеки. У цьому контексті доречно згадати відповідні ідеї видатних українських учених В. Вернадського і С. Подолинського про те, що людина і природа, космос творять одне ціле і проектування сталого економічного зростання немислиме поза увагою до екологічних проблем суспільства. Як слушно зазначає у цьому контексті відомий вітчизняний учений, засновник нового наукового напрямку – "економічна екологія" Ю. Туниця, "єдина ідеологія, яка існуватиме до того часу, доки існуватиме життя на Землі – ідеологія екологічного імперативу..." [3].

Надзвичайно важливою і актуальною методологічною проблемою сучасної економічної теорії є проблема порівняння економічних систем. Шкода, проте існує не так уже й багато серйозних досліджень, присвячених цьому науковому напрямку. Крім того, переважна більшість з них майже не враховує важливості екологічних параметрів функціонування економічних систем і, відповідно, їх оцінки при порівнянні систем.

На нашу думку, типові економічні системи, а також національні економічні системи окремих держав, які розглядаємо у межах типових, можна порівнювати за безліччю показників-критеріїв, кількість яких теоретично необмежена, про що свідчать, зокрема, ресурси Інтернету [1]. Ця теза тим більше має під собою реальні підстави, якщо застосовувати так зване розширене трактування економічної системи суспільства. Водночас головне питання полягає у тому, на які справді фундаментальні й визначальні критерії необхідно спиратися, щоб, по-перше, максимально повно оцінити будь-яку економічну систему і, по-друге, якомога точніше зіставити ключові елементи різних економічних систем у широкому їх розумінні, а не тільки порівняти виключно економічні параметри й показники систем.

Для повного і точного порівняння економічних систем доцільно застосовувати низку показників, на основі яких можна зіставити різні системи. Фактично це є показники ефективності функціонування економічних систем. Тобто існує теоретична можливість порівняння систем з урахуванням об'єктивних показників їх функціонування, які водночас у процесі порівняння виступають у ролі його критеріїв. Інакше кажучи, показники ефективності функціонування суспільних економічних систем при їх порівнянні між собою набувають властивостей об'єктивних критеріїв. Зокрема, цей методологічний підхід є конструктивним, коли йдеться не тільки про порівняння різних типів систем, що, безперечно, важливо, а й про порівняння національних економічних систем, що належать до одного типу. Інакше кажучи, коли порівнюємо національні модифікації типових економічних систем суспільства, доцільно спиратися на певні показники-критерії.

На наш погляд, для того, щоб порівняти різні суспільні економічні системи явно недостатньо тільки зіставити показники економічного розвитку та ефективності. Це зумовлено багатьма об'єктивними обставинами і перш за все тим, що суть людини не може бути виміряна виключно матеріальними потребами, а її поведінка у суспільстві не може бути пояснена тільки економічними інтересами. Ми наголошуємо, що людина, особливо на порозі ХХІ ст., є носієм цілого спектру поглядів, а тому відповісти на питання, як вона

почуває себе у тій чи іншій економічній системі неможливо без залучення і вивчення показників неекономічного характеру.

Поряд з формуванням постіндустріального суспільства практично у всіх регіонах світу істотно загострилася екологічна криза, що почало загрожувати самому середовищу існування людини. Причому екологічні проблеми стали настільки серйозними і масштабними, що у багатьох економічних системах фактично вийшли за доленосністю на перший план. З цього випливає, що на порозі третього тисячоліття особливо зростає значення такого важливого критерію порівняння економічних систем як ступінь екологічної безпеки [2].

На наш погляд, сучасна методологія порівняння економічних систем повинна ґрунтуватися на урахуванні кількох груп об'єктивних показників-критеріїв, серед яких обов'язково повинні бути екологічні. При цьому визначальними, на наше переконання, екологічними показниками-критеріями порівняння сучасних економічних систем виступають: 1) ступінь екологічної безпеки (загальний рівень); 2) частка природоохоронних витрат у ВВП; 3) ступінь чистоти повітряного і водного басейнів; 4) величина радіоактивного фону; 5) кількість речовин хімічного походження, внесених на 1 га культивованих земель; 6) ступінь екологічності продуктів харчування; 7) частка лісонасаджень до загальної площі; 8) частка електроенергії, яка виробляється за допомогою екологічно чистих технологій (за допомогою енергії сонця, вітру, води); 9) частка відходів основного виробництва, які йдуть у повторну переробку; 10) ступінь утилізації екологічно шкідливих відходів.

Зокрема, за ступенем екологічної безпеки усі сучасні економічні системи можна поділити на такі різновиди: по-перше, екологічно небезпечні або екологічно незбалансовані економічні системи; по-друге, екологічно "перехідні" або квазібезпечні економічні системи суспільства; по-третє, екологічно безпечні або екологічно збалансовані економічні системи; по-четверте, екологічні економічні системи суспільства. Застосування усіх наступних екологічних показників-критеріїв порівняння сучасних суспільних економічних систем (починаючи від частки природоохоронних витрат у ВВП) дає змогу істотно конкретизувати екологічну оцінку економічної системи та об'єктивно порівняти її з іншими системами. Зокрема, в сучасних умовах неабияке значення мають такі екологічні показники функціонування і відповідно критерії порівняння економічних систем як величина радіоактивного фону і ступінь екологічності продуктів харчування. Фактично йдеться про умови існування і відтворення самої людини, її здоров'я, генетичний фонд і у цьому контексті перспективу розвитку економічних систем (включаючи сфери політики і культури) не тільки окремих націй, але й людської цивілізації.

Література

1. [http:// www.cato.org](http://www.cato.org); <http:// www.heritage.org>; <http:// www.freetheworld.com>.
2. Кульчицький Я.В. Еколого-економічні системи (проблеми теорії і методології дослідження). – Львів: УкрДЛТУ, 2003. – 64 с.
3. Туниця Ю.Ю. Екологічна Конституція Землі. Ідея. Концепція. Проблеми. – Львів: Вид. ц. ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. – С. 7.